

Шлапак І.О.

аспірант,

*Національна академія державного управління
при Президентіві України*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Перетворення держави в потужний суб'єкт економічної діяльності є однією з найважливіших сутнісних характеристик сучасної системи господарювання. Тому в умовах, коли в Україні відбуваються процеси трансформації всіх сфер життєдіяльності суспільства, особливий інтерес становить вивчення теорії і практики інших країн у сфері державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів.

Особливості управління регіональним розвитком територій деякою мірою залежать від типу державного устрою. У країнах з федеральним устроєм влади регіонів більш активно залучаються до реалізації регіональних завдань шляхом співфінансування тих чи інших витрат, вжиття відповідних заходів, а також спільного (з федеральними органами влади) прийняття рішень щодо вибору підтримуваних територій і використовуваних для цього інструментів.

Подібні відмінності добре видно на прикладі європейських держав. У Європі в країнах з унітарним устроєм (Греції, Ірландії, Португалії, Люксембурзі) в регіональній економічній політиці ступінь централізації високий. Водночас у країнах з елементами автономії регіонів або у федераціях рівень децентралізації набагато вищий (в Іспанії, Великобританії, Нідерландах, Бельгії, Австрії, і звичайно ж, Німеччині) [2].

У країнах з відносно високою роллю центральної влади робилися спроби підвищити роль регіонів (наприклад в Італії, Греції), і, навпаки, з відносно високою роллю регіональних влад – посилити централізацію (наприклад, у Німеччині) [2]. Подібне зближення центральної влади з регіональною цілком зрозуміле. При високій децентралізації часом не вдається скоординувати заходи центральних та регіональних влад щодо вирішення ключових проблем, при низькій складніше врахувати особливості окремих територій.

Розглядаючи зарубіжний досвід з позицій його корисності для України, необхідно мати на увазі, що децентралізація регіональної економічної політики, базування її на концепції «розвитку знизу» можливі не за будь-яких умов. Відомий досвід Греції (80-х р. минулого століття), де була поставлена мета «розвитку знизу» і де регіональні органи не справилися з підтримкою реалізованих програм, оскільки не мали необхідного кваліфікованого персоналу, науково-технічної та інфраструктурної бази [6].

Становлять інтерес відмінності, які існують між країнами Східної та Західної Європи. У Східній Європі перевагу віддають не безоплатним субсидіям, а податковим пільгам (а також пільговим кредитам і комерційним субсидіям). Це пояснюється, по-перше, браком ресурсів, по-друге – відсутністю надійного

контролюючого апарату, по-третє, гальмуванням психологічного переходу підприємців до ринкових відносин при наданні безоплатних субсидій [2].

У Західній Європі, де не настільки відчувається дефіцит коштів, накопичено досвід проведення регіональної політики і тим більше не існує проблеми прискорення переходу до ринкових відносин, більш ефективними вважаються субсидії, що надаються під конкретні проекти.

У Великій Британії шляхом регулювання територіального розвитку були вирішені окремі завдання. Наприклад, вдалося вирівняти структуру промисловості депресивних районів Великобританії (при цьому загалом усі регіони країни стали більш спеціалізованими). Але водночас південні і східні частини Англії, як і раніше залишаються найбільш розвиненими територіями Великобританії. У Великобританії були розроблені м'які, непрямі методи стимулюючого і стримувального контролю за розміщенням виробництва. Регіональна політика спиралася на 3 групи заходів: фінансові заходи, що стимулюють розміщення і зростання виробництва в депресивних регіонах (гарантії на капіталовкладення, позики, податкові пільги, регіональні премії за зайнятість і т. ін.); безпосередня інвестиційна діяльність держави з розвитку виробничої і соціальної інфраструктури, передусім транспорту і житла; заходи «негативного контролю» за промисловим будівництвом, що передбачають дозвіл на промислове підприємництво [3, с. 15].

У Німеччині до об'єднання країни значна частина регіонів, яким надавалася фінансова допомога (це були в основному сільські райони), розвивалася найбільш низькими темпами, тобто відставала ще більше. Велика частина проблемних регіонів розвивалася середніми по країні темпами, що також не сприяло скороченню територіальних диспропорцій. І тільки в підтримуваних державою регіонах на північному сході Баварії динаміку економічного розвитку можна було вважати сприятливою.

Після об'єднання Німеччини значні обсяги фінансової допомоги спрямовувалися у східні землі, і, безумовно, без такої допомоги ситуація в нових землях була б набагато гіршою, ніж вона є. Однак, незважаючи на надану допомогу, значна частина якої призначалася інвесторам, Східна Німеччина не стала однозначно найпривабливішим регіоном навіть для західних – німецьких інвесторів. Хоча інвесторам надавалася ціла низка пільг, вони нерідко розміщували свої підприємства не в нових землях, а в країнах з більш дешевою робочою силою (наприклад у постсоціалістичних країнах Європи) [5, с. 6].

В Італії в цілому вдалося скоротити розрив у рівні економічного розвитку Півночі і Півдня, однак створити на Півдні умови, за яких стало б можливим наздогнати розвиток північної частини країни на основі внутрішніх ресурсів, не вдалося (це означає, що без вкладення все нових і нових коштів в економіку Півдня його відставання від Півночі може збільшитися). Та незважаючи на те, що вдалося змінити структуру господарства Півдня і підвищити ступінь його інтегрування в національне господарство, розрив між обома частинами країни зберігся великий. До того ж зближення Півночі і Півдня за рівнем продуктивності праці та розвитку інфраструктури загостило й регіональні відмінності всередині Півдня. Деякі проблеми на Півдні просто

трансформувалися (наприклад, існує проблема залучення тільки заводів-філій (іноземних, державних і північних приватних фірм), невеликий розмір місцевих компаній [4, с. 43].

У Греції регіональні відмінності в рівні розвитку промислового виробництва і зайнятості мають тенденцію до зменшення. Однак це пов'язано не тільки з розвитком динамічних галузей у периферійних районах, а й з появою структурних проблем у великих центрах, включаючи столичну зону [6, с. 59].

Можна навести й цілу низку інших прикладів. Однією з головних причин низької результативності регіональної економічної політики є обмеженість фінансових ресурсів, які можуть бути виділені на її проведення. Тож не випадково в багатьох країнах обговорюється необхідність координації регулювання економічного розвитку регіонів з іншими напрямками економічної політики держави, їх узгодженням [2].

Для вдосконалення регіональної політики в Україні помітну роль могли б відіграти: концепція полюсів і центрів зростання (Франція), політика розвитку особливих економічних зон (Китай), територіальне планування (Японія), ринкове програмування (Франція) та інші досягнення зарубіжних країн. Заслужують на увагу національні та регіональні програми екологічного, демографічного, аграрного, соціального та інших напрямів, що розробляються і реалізуються в різних країнах світу.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про те, що для підвищення стійкості регіонального розвитку в сучасних умовах, крім інституційних передумов, потрібно створити ефективно функціонуючий економічний базис. Серед моделей, що добре зарекомендували себе при вирішенні цього завдання в зарубіжних країнах, виділяються: моделі регіональної інтеграції, в тому числі транскордонних регіональних утворень; моделі інноваційного регіонального розвитку, орієнтовані на мобілізацію внутрішніх резервів кожного регіону шляхом стимулювання підприємницької активності на базі поширення передових методів управління в поєднанні з використанням науково-технічного потенціалу. З погляду інституційного підходу причину складної «приживлюваності» нових інститутів у нашій країні слід шукати в поточному стані існуючого інституційного середовища, що не забезпечує єдності і цілісності національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Krugman P. Complex landscapes in economic geography / P. Krugman // American Economic Association, Papers and Proceedings. – 2000. – № 84. – P. 413.
2. Ministry P. Regional Integration Arrangements in Economic Development: Panacea or Pitfall / P. Ministry. – The Hague: FONDAD, 2007. – P. 100.
3. Артоболевский С. С. Региональное развитие в Великобритании (Послевоенный этап). – М.: Ин-т географии РАН, 2002. – 165 с.
4. Галкина Т. А. Региональные проблемы в современной Италии // Регионы и регионализм в странах Запада и России. – М.: ИВИРАН, 2001. – С. 50-62.
5. Кузнецова О. В. Оценка эффективности государственной региональной политики (на примере Германии) // Вестн. Моск. Ун. (Серия 5, География). – 1995 – № 2. – С. 60-74.